

Дрес-код: Българска народна носия

Анелия Милушева

Докторант в Катедра Етнология, ИФ, Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Dress code: Bulgarian National Costume

Summary

Aneliya Milusheva

Keywords: feasts, traditional costume, tradition, modernity

A rapidly growing interest towards feasts and festivals requiring Bulgarian national costumes as a dress code is registered in recent years. Audience at such event is obliged to wear some element of the traditional costume, in order to participate in. The trend is seen even at personal or family celebrations. The article focus is upon this ‘fashionable’ phenomenon, its roots, and reasons becoming so popular. The National Bulgarian costume is presented through its new role of symbolic bridge between past and present, tradition and modernity, sustainability and dynamic changes.

Съществува традиционен постулат, че модата се мени, а фолклорът и традициите остават. Те се предават от поколение на поколение и така миналото намира своята проекция в бъдещето. Може би основателно се твърди, че страната ни е истинска съкровищница, непресъхващ извор, успял да съхрани през годините духа на старото време. Но дали, чрез романтиката на отминалото, не се цели намиране на загубена идентичност? Дали не става въпрос за търсене на опора в историята и за едно патетично чувство на национална принадлежност, което да изгражда сфера на стабилност, сигурност и защитеност чрез подчертано емоционално отношение към традиционната култура и миналото? Дали не са намесени и комерсиално-икономически механизми и търсения?

През последните години се наблюдава бързо растящ интерес към на едно ново явление в българската култура – фолклорните събори, изискващи от всички участници, и от сценични изпълнители, и от публика, задължително облекло – народна носия. Свидетели сме и на засилен интерес към пресъздаване на фолклорен мизансцен и включване на народни мотиви в организирането на сватби, кръщенета и други лични и семейни празненства, включително и такива, липсващи в „традиционното“ миналото, като

абитуриенските балове. Това потвърждава думите на видния български фолклорист и етнолог проф. Годор Ив. Живков, който казва: *„Фолклорът е културен феномен, който съществува като необходимост от художествена изява на всяка личност и на всяка човешка общност, феномен, при който и в миналото, и днес се осъществява дълбоко единство на всички форми за художествен изказ, познати в битовата практика на хората – слово и музика, танц и пластично изображение, сакрално действие и карнавално превъплъщение, делнично и празнично общуване и т.н. Този феномен не е само културно наследство, както се мислеше по времето на Шишманов. Той е живо и постоянно обновяващо се творчество, нужно на всяка епоха, на всяко поколение, на всяка личност.“* (Живков 1990:58) В встъпителния си доклад на учредителната конференция на Фолклорното дружество в България (23.06.1990 г.), той казва още: *„Ние сме против всяка консервация на фолклора и желаем да подкрепяме неговото развитие и обогатяване. Ние сме за откриването и подкрепата на всички нови форми на фолклорно творчество и стоим твърдо на позиция против всяко идеологическо вмешателство във фолклорния процес.“* (Живков 1990:62) В този ред на мисли тенденцията на засилен интерес към фолклорните елементи не е нито нова, нито неочаквана, а съвсем закономерна и естествена изява на обновяващото се народно творчество.

Проучването и събирането на теренен материал по темата са ограничени в едно единствено събитие, изискващо от участниците задължително народно облекло. Също така, съществува възможност за субективност и прекомерно идеализиране на идеята за носене на народна носия в съвремието, предвид емоционалното отношение към самото събитие. Съобразявайки се с това, в настоящата статия ще направя кратко съпоставяне на значението на фолклорното облекло и възприемането му в миналото и днес. За целта ще конкретизирам отделни традиционни представи и ще направя опит за анализ върху отговорите от проведена от мен анкета. Искам да уточня, че е възможна липса на пълнота и детайлна изчерпателност на разглежданата проблематика, както при обзорния преглед на проведеното допитване, така и при изводите в настоящата работа. Теренните материали са събрани през месец септември 2018 г., като в анкетата участват 8 жени на възраст между 18 и 58 години, участнички в Български събор „Хайдут Генчо“. Малкият брой анкетирани и липсата на по-голяма задълбоченост на проблематиката не предполага общовалидност и

изчерпателност на резултатите и направените изводи. Цел на разработката е да покаже важността на това да бъдеш облечен в народна носия, сред определен кръг хора и значението, което те влагат. За основен подход на работа съм избрала преглед на вече направени такива изследвания и публикации, като целенасочено съм извадила само детайлите, свързани с конкретиката на моята тема. Като допълнителни методи съм включила и непосредствено наблюдение върху поведението на хората на конкретния събор, теренно интервю и кратка анкета, включваща въпроси, свързани с наличието или липсата на удовлетвореност от носенето на народна носия в съвременността ни. В анкетата са включени и въпроси, свързани с начина на придобиване на носиите, причината за провокиране на интерес към тях, честотата на обличане и поводите за това и др. (виж приложение)

За начало на тенденцията, изискваща задължително фолклорно облекло от присъстващите, можем да приемем, съвсем условно, защото в предшестващите години има подобни епизодични събития, организирането на Първия фестивал на фолклорната носия – Жеравна през 2008 година. Днес, 11 години по-късно, многобройните подобни фестивали са препълнили фолклорния календар в страната ни.¹⁶ Като се включат и събития от рода на исторически възстановки и провеждане на „автентични“ сватби, изобилието от подобен род празници е повече от достатъчно, за да възникне и интерес към причината за това. Няма как да се отрече, че много фрагменти от бита, традициите и обичаите са запазени благодарение именно на организации и хора, милеещи за фолклора, занаятите и всичко онова, което ни връща към корените. Без да критикувам или омаловажавам патриотичния дух, гордостта, себеотдаването и труда на много истински родолюбци, чрез разработката си се фокусирам върху тази съвременна тенденция масово и по всякакъв повод хората да се обличат в народна носия, както и върху причините за така наречената мода – дрес-код народна носия.

Български Събор "Хайдут Генчо" се провежда за трета поредна година, от 22 до 24 юни 2018 г., в гр.Хисаря. Той носи името на защитника на местното население в

¹⁶ Български Събор "Хайдут Генчо" гр.Хисаря, Фестивал „1000 носии на едно място“ гр.Разлог, Всенародно веселие с носия в местност "Авренска поляна" край град Белослав, обл. Варна, "Северняшки фолклорен събор "Леденика", Национален фолклорен събор „Лудогорие“, който през 2015 година събра 3009 души в народни носии за тракийската сватба на Пчелина, Национален събор на овцевъците гр. Лясковец и мн.др.

освободителните борби в България – Хайдут Генчо и се организира ежегодно от Сдружение „Хайдутити“. Сдружението е основано през 2014 година, както пише в интернет сайта им, „от група ентузиастични и приятели с общи интереси в посока пресъздаване на един период от българската история, епохата от 18-19 век, в която важно място заема народният закрильник и герой-хайдутин. Това е и причината организацията да носи такова име, а участниците в нея максимално да се доближават до „историческата правда по отношение на облекло и въоръжение“.¹⁷ „В момента имаме 43 членове. Избрахме името на Сдружението – „Хайдутити“ без допълнителна конкретика, тъй като се стремим да избягаме от регионалната зависимост и местен патриотизъм. Навремето четите са се сформирали от хайдутити от цялата страна и действително нашата дружина е регистрирана в Пловдив, но членовете ни са и от София, Бургас, Сливен, Карлово, Хисаря, Първомай.“¹⁸

Фолклорното събитие, стоящо в основата на разработката, до голяма степен повтаря модела и на други подобни събори и фестивали, провеждани в наши дни. Вече не толкова редки и в никакъв случай определяни като изключение, такива организирани мероприятия ясно сочат тенденция за по-масово използване при празнуванията на фолклорни елементи и форми на „културно инсцениране“. Нещо повече, миналото не само присъства и се наблюдава, възприема или оценява, то сякаш оживява и придобива осезаема плътност, както и последваща удовлетвореност. Участниците, носейки специално подбрано за случая облекло, се превръщат в герои т.е. действащи лица, а не са пасивна публика. Разбира се, за това предполага и развитието на събитието в естетичен и елитарен вид и на подходящо място, тъй като въпреки заявката за автентичност и правдоподобие при подобни случаи, представянето най-често става съобразно онова, което е значимо за настоящето. (Янева 2009:18) Издържаната и възпроизведена в „традиционен“ и „български национален“ стил обстановка съвсем не е без значение за влизането в роля. За гостите е подготвена съпътстваща сценична програма през всичките дни на събора. Танцови и певчески колективи, чрез фолклорните си представления и зрелищни обредни моменти от старата ни култура като кукерство и нестинарство, също допринасят за приповдигнатото настроение и усещането за „традиционност“. Предвид съвпадането на събора с Еньовден, специално е представен обичая „Еньова буля“. Поляната на събитието е предварително украсена и

¹⁷ www.haiduti.com

¹⁸ пак там

аранжирана със стари предмети (черги, домакински съдове, селскостопански уреди и др.). Обособени са отделни кътове за „традиционни“ гозби и приготвяне на хляб по стар начин, в подница. Всичко това допълнено с множеството хора, облечени в носии, прави преживяването на събора особено специално, вълнуващо и заредено с висока доза положителна емоция.

Облеклото като постоянен и задължителен елемент от културата, със стабилна структура и устойчиви връзки с духовните и обществени явления (Дечева 2002:183), е една от най-важните съставни части на националното самосъзнание и самоопределяне. Народните носии на старите българи са сред най-забележителните творби на народното изкуство. Облеклото, чрез техниката на тъкане и кроене, чрез материала, формата и композицията на множеството части на костюма, разкрива съхранени в продължение на векове архаични черти. Отделните части на облеклото, украсата и накитите изграждат сложна система от знаци, определяща мястото и ролята на човека в обществото, неговата пола, възрастова, семейна характеристика. Богатството и своеобразието на българския традиционен костюм се постига с изключително рационално съчетание на няколко основни елемента, с изчистен обем от необходими дрехи. *„Практичността и търсената естетика са в състояние да обяснят изключителния консерватизъм на костюма, но не трябва да се пропуска и една характерна особеност – знаковата му функционалност“*, пише Радослава Ганева (Ганева 2003:7). Всеки негов елемент, веднъж включен в конструирането, участва и в поддръжката или трансформацията на социални идентичности. За традиционната общност това са конвенционални знаци – създадени, утвърдени и неизменни в дълголетна употреба (Ганева 2003:7). Народните вярвания за облеклото, представени в митове и легенди, песни и приказки, разкриват древни представи за света и човека. Багрите и знаците на българското народно облекло хвърлят светлина върху вътрешния мир и естетика на предците ни (Комитска 2005:6). Българските народни носии са твърде важна част от духовната и материална култура на българския народ, благодарение и на тях той е оцелявал през вековете (Комитска 2005:30). По думите на Анита Комитска дрехата като неотменна част от българската култура и история *„не отстъпва с нищо на златните съкровища на българското ювелирно изкуство по своята красота и майсторство“*. В албумът от носии, посветен на 100-годишнината от създаването на Националния етнографски музей четем: *„Традиционното народно облекло неотменно присъства във всекидневния народен живот*

– в ежедневиия и в празничния бит, в системата на културата, където материалните и духовни явления взаимно се проникват и допълват. За разлика от останалите предмети в материалния бит, облеклото съпътства човека винаги и навсякъде от момента на раждането, когато се облича първата ризка, до погребението, за което задължително са новите или венчалните дрехи.“ (колектив 1994:3) Българската носия е специфично културно явление с дълъг исторически живот. Днес тя основателно е определяна като културна ценност, с цялото ѝ многообразие и във всичките ѝ разновидности и областни особености. Заедно с това носията е и представянето на сръчността, естетичното чувство, майсторските умения и „златните ръце“ на българката. В масовото съзнание тя е най-често срещаната представа за „автентичното българско“.

Осмисляна в традицията като повторение на човека и в много обредни моменти и практики дори заместваща го, в наши дни българската народна носия е своеобразен микромодел на минали етнографски процеси и пъстра етнокултурна картина, основно средство за представяне на национална идентичност и осъвременено понятие за „народен дух“. Обикновено хората, които избират да облекат такива дрехи, визирайки този род събития, го приемат като „свещенодействие“, съпътствано от чувство за национална гордост, етническа принадлежност и високо самочувствие. Обличането на носия днес често е свързано с празничност и приповдигнато настроение. *„Когато събитието, което посещавам, позволява народно облекло, винаги обличам носия, защото това допринася за празничното настроение, а и се чувствам по-красива.“*, тя е *„Израз на принадлежност и преклонение пред духовността на народа ми.“*, *„Чувствам се свързана с дрехата, която нося. Дава ми сила.“*, четем в отговорите от проведената анкета. Като основна причина да се обличат такива дрехи интервюираните изтъкват факти, свързани с тяхното отношение към опазването на традициите, съхраняването на българщината и личния им ангажимент към това - *„Любовта към българския фолклор.“*, *„Започнах да се обличам с носия, след като създадохме „Дома на традициите“ и в процеса на работа открих тези съкровища в старите ракли на бабите. Бях изумена от красотата на дрехите.“*. Другаде в анкетите намираме още: *„Желанието ми да покажа, че съм българка. Обичам родината си, обичаите и най-вече традиционното облекло.“*. Участвайки в събора, човек би могъл, относително лесно, да удовлетвори *„необходимостта от поддържане на връзката с традициите и техните послания.“*. Ценността и сантименталното значение, което имат

носиите за притежателите си, стопроцентово се отнасят към суперлативите. – „*Всички са ми безценни, но най- вече тази от баба ми.*“, „*Безценни са!*“, „*За мен тя е изключително ценна*“, „*Обичам ги всичките.*“, „*Колкото реликва.*“, „*В моето семейство има закон - "Земя не се продава, освен при изключителни обстоятелства!" Носията е поне толкова ценна, колкото земята! Това е силата на предците, втъкана в една дреха - знанията, пожеланията, силата!*“

По мои наблюдения емоцията сред участниците в събора беше силно положителна, а настроението доста приповдигнато като подсилващата роля за това несъмнено имаше самото характерно облекло. Хората се разглеждаха и разпитваха един друг. Обменяха знания за носиите, опит в обличането и подредбата на аксесоарите. Желание за документиране и снимки естествено не липсваха, което от своя страна доведе до многократно сменяне на различни носии, през трите дни на събора, с цел по-пълно и цялостно показване на притежаваното „богатство“. Кулминацията дойде в провеждането на конкурс за автентична или стилизирана носия – мъжка, женска и детска, когато желаещите за изява и класиране бяха повече от 30.

Анализът на изложеното до тук не би могъл да доведе до конкретни и еднозначни изводи, по простата причина, че условията, предпоставките, предпочитанията и ситуациите за обличане и носене на народна носия в съвременното ни, са достатъчно разнообразни и строго индивидуални, което всъщност не е неочаквано. Редица изследвания показват как през различните периоди и на различни места „традицията“ бива формирана, повлияна и дори предпоставяна въз основа на дейността и влиянието на различни институции (вкл. и научни), в това число на медии и дори на отделни личности. (Георгиев 2015:55) Модата „народна носия“ има своите корени още в началото на ХХ век., почти веднага след започналата промяна и постепенно заместване на народното облекло с модерно такова. Обличането на народни носии на различни светски мероприятия се оценява като признак за добър вкус. То става едва ли не задължителен елемент от официални чествания, празници, срещи и др., както с национален, така и с регионален характер. Превърнати в норма, подобни прояви се откриват и в много сфери от съвременния живот в България. Обличането на „национални носии“ е често срещано явление в музеи, сбирки, туристически обекти и др. под формата на атракция за посетителите. (Иванова 2002:64) Освен това то се възприема и като „сериозно“ занимание и част от изразяването на социална позиция и активност по

време на протестни действия и стачки (протестите от лятото на 2013 г., например). Според Николай Папучиев „в условията на масовата култура именно опитите за обучение в култура, посредством запознаване на публиката с традицията, ускорява процесите на културни трансформации.“ (Папучиев 2012:6)

Днес наблюдаваме съвсем актуални тенденции сред все по-широки кръгове от българското общество да се „реставрира“, преживява и показва по разнообразни начини миналото от различни периоди на историята ни, и това почти винаги се случва чрез наличието на елементи от фолклорно облекло и народна носия. Връщайки се исторически назад, обаче, и търсейки предпоставки за възникването на такъв дрес-код - „народна носия“, намираме данни, че това съвсем не е нова тенденция. В цялото развитие на Третото българско царство носията присъства ежедневно в обществения живот на нацията поради простия факт, че населението на България е преимуществено селско т.е. носията не е част от парадността, а от ежедневието (независимо от разликите в облеклото в делник и празник). При управлението на цар Фердинанд – период на рязка и видима европеизация на държавата и гражданите ѝ, носията остава привилегия на селското население и практически се избягва от тънката прослойка на държавното управление, което ревностно и категорично следва западния стил: походен, дневен, и официален костюм, редингот, фрак, и съответно: рокли и украшения за дамите. Този маниер на обличане е пряко обвързан със споменатата нова тенденция в страната, извървяла пътя от ориенталска провинция до западна държава в рамките на едно поколение и половина (до войните). Появяването на лице в носия на публично място практически е невъзможно и автоматически сегрегира носещия го до образа на „изостаналия“. Подобни прояви блестящо са описани и в родната литература, защото преходът от Ориента към Окцидента (от „селското“ към „градското“) в една генерация не може да не е революционен т.е. задължително включващ поредица от резки скъсвания в генерационен, битов и културен план. (виж, например: „Спаси, Боже, сяло да прогледа“ И.Вазов)

И все пак, важно е да се подчертае, че в десетилетията от Освобождението до войните виждаме и целенасочени усилия на държавния елит, начело с монарха, да акцентират върху „българското“, за да се идентифицират с „народа“. Там на помощ идва носията, която потомъкът на Орлеаните и Кобургите парадно облича, носи и запазва в публичната памет като знак за идентификация. Този дрес-код е с подчертан политически

ефект, защото цар Фердинанд традиционно се снима с дебърска носия (знак за принадлежност не само към българите, но и към онези още под робство), а някои от снимките прави на ключови места след военните ни победи в Балканската война (на крепостната стена на Кавала, например). Именно като дрес-код на националната принадлежност царското семейство периодично се появява на масови фотографии и пощенски марки в национални носии, като не се правят изключения за никого от фамилията (цар Фердинанд, царица Евдокия, князете Борис и Кирил).

С утвърждаването на т.нар. „национален стил“ в изкуството и архитектурата, и възраждането на елементи от средновековната и възрожденска българска култура (1908-1918), се налага и тенденцията да се използва носия като национален дрес-код. Първата световна война прекъсва тази практика и отваря пътя на модернизма и рационализма. Там носията продължава да бъде привилегия на продължаващото да доминира сред населението българско село, но сред буржоазията пробива път националният акцент в облеклото, предимно чрез апликиране на шевици и дантели по дамските рокли. Такива фолклорни елементи се явяват и визитна картичка, и запазена марка на известни по това време български ателиета за изработка на облекла, при представянето им по модните подиуми в Европа.

За да обоснова казаното по-горе, ще направя една бърза и съвсем повърхностна ретроспекция на отношението към облеклото в края на XIX и началото на XX век, при която още по-ясно личат съществените разлики и значителните промени. Според историкът Стефан Дечев, *„големият парадокс с традиционните носии през XIX век очевидно е, че онези, които ги носят, се чувстват на практика по-малко „българи“ от мнозина, които не се обличат в тях, но са наясно с модерното понятие за „народност“ и какво означава да си „българин“ и част от „българската народност“* (Дечев 2010:197). Много бързо обаче, в следствие на бурни политически, икономически и културни събития, чиито исторически преглед не е тема в тази статия, народните носии придобиват съвсем различна емоционална осмисленост. Още от края на 70-те години на XIX век, при посещението на руските войски и по-късно при посещенията на княз Александър Батенберг в различните български градове, са налице първите свидетелства за използването на традиционната носия като официално и дори национално облекло, както и изпълнение на народни танци в традиционни носии при официални празненства (Дечев 2010:187). Произведения на

художественото изкуство категорично и много колоритно са запечатали за поколенията подобен род събития. На практика, отново според Дечев, наблюдаваме своеобразен модел, отнасящ се до традиционното облекло, който получава разгръщане в началото на XX век, процъфтява като практика през годините след 1944 г. и е широко практикуван и до днес. *„Празничното народно облекло има своето естествено и неизменно присъствие в училищни и читалищни празненства в последните десетилетия преди Освобождението, и е важен момент в извяването и поддържането на национална специфика и демонстриране на претенции за национална независимост. След Освобождението неговото включване в официални мероприятия по повод посрещането на държавния глава или на други високопоставени лица дава важни индикации, от една страна, за постепенното му осмисляне като „официално“ облекло на народа – противопоставено на „официалното“ облекло (по европейски модел или военна униформа) на съответната височайша особа. От друга страна, то подсказва за едни първоначални стъпки на музеифициране на традиционното облекло за превръщането му в своеобразна „униформа“ за народа и за неговото представяне „на сцена“ в съпровод на съответни танцови, инструментални или песенни изпълнения.“* (Дечев 2010:188).

Освен този възроден и адаптиран към новото време дрескод от края на 20-те и особено през 30-те години на XX в. в градската къща задължително присъства „народният кът“, една квазимузейна сбирка от облекла и предмети, характерни за селския бит. След преврата от 1944 г., разбиването на българското село и масовата миграция (процес, завършил през 60-те години на XX в.), дрескодът практически спира съществуването си в делничен, оперативен смисъл. Носията трайно се прехвърля в сферата на музейното и сценичното, на възстановката и битовата имитация. От същностен код на българина тя се превръща в театрален костюм. Опитът за връщане на демократичната държава след 1989-та година, белязан със сриване на ценностни системи и глобализация, логично отваря множество привидно заздравили рани на житейския смисъл, корените и националната идентификация. За неуспелите или недоволните от времето на прехода настъпва време на търсене на бърз лек на непоносимата криза на идентичност. Съвсем естествено един от най-динамичните опити за възстановяване на изгубения баланс е „спасяването“ в утвърденото, познатото, „бабиното“, фолклорното. От тук следва лавинообразното засилване на интереса и връщане към носии и накити, събори и фолклорни празници, надсвирвания и

надигравания, чиято еуфория някак притъпява липсата на съдържание под формата. Дори днес ставаме свидетели на привидно утвърждаване на националното чрез театралното, а не чрез осмисляне, образование и наследяване на съдържанието му.

Давам си сметка, че отговорите на поставените в изследването въпроси, като отглас от описания от мен събор, в известна степен, са предизвестени и уеднаквени. Въпреки относителните си различия, хората, посещаващи подобен род събития, са със сходни интереси и търсения, също така са и малко по-добре запознати със спецификата на народните носии. Предвид емоцията и еуфорията по време на събора, по-задълбочен размисъл в отговорите не би могъл да се търси, което, в никакъв случай, не предполага повърхностност. Темата на доклада притежава предпоставки за по-разширено изследване и анализ. И както отбелязва в своя публикация Радост Иванова още през 1986 год., *„Най-главното е, че между миналото и съвременното няма китайска стена. Колкото и различни да са новите фолклорни явления, те са носители на установени стереотипи от миналото.“* (Иванова 1986:8)

Библиография :

Ганева 2003: Ганева, Р. Знаците на българското традиционно облекло, С.

Георгиев 2015: Георгиев, Г. Облеклото като образ на културно-историческо наследство. Женският костюм от с. Екзарх Антимово, Карнобатско, между локалната памет и националната идентичност, Сб. Между минало и настояще. Култура на южнокарнобатските села в началото на XXI в., Б.

Дечев 2010: Дечев, С. В търсене на българското. Мрежи на национална интимност (XIX – XXI век), С.

Дечева 2000: Дечева, М. Чертог на българката чародейка, С.

Живков 1990: Живков, Т. Фолклорът – потребност и грижа на обществото. сп. Български фолклор, кн. 4

Иванова 1986: Иванова, Р. Фолклорните явления в наши дни, сп. Български фолклор, кн.3

Иванова 2002: Иванова, Р. Туризмът между глобализацията и традиционните културни ценности. Култура на кризата — криза в културата, С.

Традиционни...1994: колектив, Традиционни български костюми и народно изкуство, С.

Комитска 2005: Комитска, А., Български народни носии, С.

Папучиев 2012: Папучиев, Н., Фолклор и национална култура, С.

Янева 2009: Янева, С. Минало, памет, идентичност. Етнографските комплекси Етър и Тршич. – Етнокултуролошки зборник

ПРИЛОЖЕНИЕ

АНКЕТА

Участници в анкетата: /инициали – възраст (години)/*

1. К.К. – 43
2. Ц – 43
3. М.А. – 58
4. Ф.Ш. – 18
5. Я.Д. – 34
6. Н.Ст. – 36
7. И.С. – 50
8. Н.С. – 34

* Анкетата е проведена през м. септември 2018 г. Всичките осем участника са жени.

Въпрос 1: Каква е причината да се обличате в народен костюм (носия)?

1. Обичам да бъда облечена в българска носия. От малка съм свикнала да я обличам и съм присъствала с моите майка и баба на различни фестивали, така че за мен не е нещо необичайно. Обличам се, когато танцувам народни танци и на фолклорни събори и фестивали.
2. Дрескода на събора.
3. Изпитвам гордост, че чрез носията представям нашия край. Харесвам цветовете, мотивите и скритата символика в бродериите и тъканите. Пък и ми отива!

4. Главната причина е, че съм част от състав за народни танци и на участия обличам носия.
5. Когато събитието, което посещавам, позволява народно облекло, винаги обличам ноия, защото това допринася за празничното настроение, а и се чувствам по-красива.
6. Обличам моята носия винаги, когато имам повод да го направя, а поводи – много!
7. Израз на принадлежност и преклонение пред духовността на народа ми.
8. Чувствам се свързана с дрехата, която нося! Дава ми сила.

Въпрос 2: Кое го провокира и защо?

1. Любовта към българския фолклор.
2. Дрескода на събора
3. Започнах да се обличам с носия, след като създадохме „Дома на традициите” и в процеса на работа открих тези съкровища в старите ракли на бабите. Бях изумена от красотата на дрехите.
4. Желанието ми да покажа, че съм българка. Обичам родината си, обичайте и най-вече традиционното облекло.
5. Носиите сами по себе си.
6. Харесва ми как изглеждам в нашенската носия и държа на традициите, които винаги са се почитали в Разлог.
7. Необходимостта ми от поддържане на връзката с традициите и техните послания.
8. Мой колега и близък приятел с голяма колекция и още по-големи познания.

Въпрос 3: Кога го правите?

1. Участия на концерти, на празници и фолклорни събори.
2. На събора я облякох за пръв път и още веднъж на Жеравна
3. При различни представяния – туристически борси, изложби, официални откривания. Най-вече на „Хайдушкия събор” в Хисаря!
4. Когато присъствам на събори, надигравания и конкурси свързани с народни танци. Понякога и в свободното си време я обличам.

5. Винаги, когато имам възможност.
6. Задължително на Нова Година участвам в традиционния кукерски фестивал, който се провежда в центъра на Разлог. На първи януари в носии се обличат малки и големи. Прави впечатление, че тази традиция в момента е в изключителен възход. Младите хора си поръчват и шият нови костюми, но издържани изцяло в духа на традиционните за района носии. Обличам носия и за участия във фестивали из цялата страна с танцовия състав, в който участвам. Дори когато имаме семеен празник къщи, често се обличаме с моята дъщеря и всички наши гости ни се радват.
7. По време на събори, фолклорни фестивали, чествания, тържества, празници.
8. За снимки, при участия (танцувам), за събори.

Въпрос 4: От къде (кога, как) имате носията си?

1. От моята баба – пълен комплект от родното ми село Паничери, общ.Хисаря (включително и моминската и коса и годежните алтъни). Останалите носии си ги купувам и окомплектовам от различни краища на България.Имам и няколко подарък.
2. От моята баба
3. Нямам лична носия. Ползвам различни костюми от „Дома на традициите” в с. Старо железаре. Но вече започвам да се оборудвам.
4. Носията, която най-често обличам, дори не е лично моя. Читалището в моя роден град ми я дава за ползване. И аз имам носия, отделни части, които сама съм си закупила. Други части от носията са ми дадени от баба ми.
5. Първата носия е от семейството ми, а другите съм купувала от антиквари. Интересът ми към фолклора датира от студентските години, а конкретно към носии е отпреди 3 години.
6. Имам якорудска носия (риза, червен плисиран вълнен фустан, престилка), която наследих от моята прабаба.
7. Не притежавам лична носия все още, но когато се припознаем с моята, тогава ще имам. Засега ползвам под наем, от приятели или подарени ми от близки отделни части и елементи.
8. От колегата ми.

Въпрос 5: Колко ценна е тя за вас?

1. Всички са ми безценни,но най- вече тази от баба ми.
2. Безценна.
3. Безценни са!
4. За мен тя е изключително ценна, защото чрез нея представям моето населено място (гр. Якоруда), където и да отида. Тя е традиционна и отличителна за региона, в който живея.
5. Безценни са. Обичам ги всичките.
6. Безценна!
7. Колкото реликва.
8. В моето семейство има закон - "Земя не се продава, освен при изключителни обстоятелства!" Носията е поне толкова ценна, колкото земята! Това е силата на предците, втъкана в една дреха - знанията, пожеланията, силата!

Въпрос 6: Какво усещане ви носи обличането на народен костюм?

1. Свръх-енергия, закрила.
2. Неописуемо! Първия път се разплаках. Никога не съм предполагала, че ще изпитам подобна емоция. Не се описва с думи. Преживява се.
3. Гордост, съпричастност към традициите и определени групи от съмишленици.
4. Чувството е неописуемо. За мен тя е най-красивата дреха! Изпълва ме с гордост и настроение.
5. Празнично.
6. Носи ми усещането, че докато аз се обличам и докато другите хора се обличат, българските традиции не само се запазват във времето, но така запалваме искрата и у други хора. Този интерес, тази страст определено се предават лесно. Макар и за кратко, връщам се назад във времето и всеки път си мисля кога ли и по какъв повод моята прабаба е обличала тази носия... Горда съм също така, че съм я съхранила и продължавам да я съхранявам в перфектно състояние.

7. Усещане за благословия и за „у дома“.
8. Защита/пълнота.

Въпрос 7: Как реагират хората около вас – близки и непознати?

1. Харесват излъчването ми. Всички казват, че съм много различна. Спират ме за снимки.
2. Много позитивно.
3. Харесват и ме подкрепят.
4. Почти всички ми се радват.
5. Позитивно и искат да се снимат с мен, особено когато няма много хора с носии.
6. Всички много се радват. Когато съм участвала във фестивали извън нашия регион, хората проявяват изключителен интерес, радват се на различното, специфичното за друг регион от страната, искат да се снимат с мен, заради носията, която съм облякла.
7. Реакциите винаги са доброжелателни- усмивка, радост, възхищение.
8. С въодушевление. Запаляха се и други да питат, търсят...кои са, какви са, защо са...

Въпрос 8: Това положителни или отрицателни емоции ви носи? Защо?

1. Само положителни.Енергията е много силна.
2. Само положителни. Връща ме към корените ни.
3. .
4. Положителни, разбира се. Защото няма по-хубава емоция от това да се чувстваш свързан с културата на родината си и да виждаш, че има хора около теб, които също споделят тази емоция.
5. По-скоро положителни, защото обикновено разказвам за историята на самата носия, а това провокира интереса към българското.
6. Само положителни! Усещам, че съм част от нещо общо, непреходно, колкото традиционно, толкова и модерно.
7. Този обмен на енергия между вътрешното състояние и въздействието на околните е оздравителен и дори засилва положителните емоции.

8. "Когато търсеция не дава акъл, а създава други търсеци, значи е на прав път"

Въпрос 9: От колко време имате интереси в тази посока?

1. От малка,но като страст и колекционерство от 5 г.
2. От първия събор в Хисаря.
3. От 10 години.
4. Може би от 10 години. От както бях малко дете, но интереса ми се засили от преди година.
5. От 3 години.
6. От малка, може би 9-10 годишна.
7. От около 15 години насам все по-осъзнато. Преди това не съм се замисляла колко мъдрост и каква богата душевност извира от там.
8. 3 – 4 години.

Въпрос 10: Кога и защо бихте престанали?

1. Не мога да престана, защото го нося в себе си и го предавам на по-младите.
2. Не бих. Трябваше ми само веднъж да я облека, но това ми отне години. Баба ме молеше, а не доживя да го види.
3. Не бих спряла да се обличам с носия на събори - напротив, сега започвам да събирам собствена носия.
4. Мисля, че не бих престанала.
5. Когато загубя интерес, което е малко възможно, защото все още имам какво да уча.
6. Не бих престанала да се обличам в българска носия.
7. Невъзможно е! Това е начин на живот, смисъл и потребност.
8.

Въпрос 11: Какво е мнението ви за съборите, изискващи традиционно облекло?

1. Много е вълнуващо да присъстваш на такъв събор. Пренася те в други времена. Обстановката, облеклата, хората са положително настроение, танците. Като някакво пречистване е. Според мен не трябва да се променя идеята, въпреки трудностите, които се срещат и недоволните от това.
2. Такива трябва да са!
3. Подкрепям! Това е едно прекрасно изживяване за всеки поотделно и добър пример за децата – така няма да се забравят традициите ни. Даже ще се обогатяват.
4. Мисля, че атмосферата е вълшебна. Това усетих на събора Хайдут Генчо.
5. Всеки събор сам по себе си е различен и основното, което влияе върху настроението е компанията, с която е човек. В голямата си част на подобни събития хората отиват позитивно настроени, а това допринася за общото настроение. Добре е винаги да се мисли за нещо като детски кът, в който да има нещо като аниматор, тъй като съвременните деца са позагубили способността да играят сами.
6. Тези събори и фестивали са празник за окото и душата. Харесва ми, че болшинството от хора, които присъстват на тези събори се подготвят старателно и дълго време за тях. Подготвят и представят своите костюми с внимание и усет към детайла, спазват канона на традициите. Разбирам донякъде и онези, които ги посещават от чисто любопитство или просто следвайки модерния в момента поток, появявайки се в странни в отделни случаи комбинации или съвсем модернистичен прочит на народната носия. Но може би това е връзката между миналото и настоящето...
7. Събори винаги е имало по нашите земи. Приветствам провеждането им, защото са свързани с културата, ритуалите, обичаите и бита ни.
8. Не ми стигат.

Въпрос 12: Колко често присъствате на подобни събори (празници, събирания)?

1. Много често.
2. Когато мога, но за жалост не повече от 1-2 пъти годишно.
3. Недостатъчно – 2-3 пъти годишно.
4. Статистически, веднъж месечно. Винаги, когато имам възможност да отида.
5. 2 – 3 пъти месечно в най-добрия случай.

6. Поне 8-10 пъти годишно.
7. По възможност 3-4 пъти годишно, но се интересувам и информирам за много повече.
8. При всяка възможност! Дори възможностите си ги организирам сама.

Въпрос 13: Защо според вас интересът към подобен род събития и носенето на народна носия расте?

1. Това е чудесно според мен, защото виждам все повече млади хора, облечени с носии. Принос имат и електронните мрежи, в които се прокрадва някаква мода да си качиш снимка с носия.
2. разбрахме, че от трябва да ценим корените си, да сме горди с тях, а и благодарение на хора като нас, които популяризират подобни събития
3. Влизайки в дрехите на историята, сякаш се потапяш в миналото и поемаш огромна доза гордост и патриотизъм. Съвременните събори са инстински парад на красотата и родолюбието. Стотици млади семейства, облечени в традиционни костюми, красиви деца, закъмени с българския дух. Музика, която отеква в сърцата и събужда забравената гордост, че сме достойни наследници на Велика България.
4. С течение на времето и развитието на света, хората, в своето забързано ежедневие искат да се доближат до своите корени. А носенето на народна носия е начин това да се случи. Може би затова е станало толкова модерно.
5. Защото в съвременния градски живот тези събития са бягство от стреса.
6. Защото българите все по-силно осъзнават колко е важно да помним миналото си, да възраждаме и пазим традициите и да се опитваме да съхраним българското, на фона на риска от изгубване на изконните ни ценности и за съжаление тенденцията все повече българи да напускат страната... Разбираме огромното значение да предадем това и на децата си, за да пребъде България!
7. Всеки българин дълбоко в себе си носи кода и завета на предците си. Все повече хора преоткриват това, чувстват го и са привлечени от силата на единението и благотворното влияние след подобен род мероприятия. Опасявам се само, да не се превърне в мода и да не ескалира единствено до показност.
8. Загуба на чувство за принадлежност и идентичност!